Disputatio

DE MORBIS FORMAE, SEV totius substantiæ:

QVAM

PRÆSIDE CLARISSIMO VIRO D. ANDREA PLAnero: Doctore & Professore Medico: Præceptore suo colendo: pro ingenij tenuitate defendere conabitur,

M. IOHANNES HARTMANNVS Beier, Francofurtensis.

Die 5. Martij, in auditorio Medicorum.

TVBINGÆ,
Apud Georgium Gruppenbachium.

ANNO M. D. XXCVI.

THESES
De morbis Formæ, seu totius substantiæ.

QVÆSTIO.

CVm materiæ & formæ morbi in eo conveniant, quód verißimis naturalis philosophiæ principijs aduersentur: quærere libet, utri plus in se absurditatis contineant: cúm, ut veritatis & scientiæ, ita falsitatis quoq; & errorum certi sint distinctiq; gradus?

Thesis I.

Sicuti absurdā de morbis materiæ opinionem, recentiores medici é pravo ipsius materiæ intellectu conceperunt: describentes scilicet eam, non (uti veré est) substantiam quandam, omni forma, cúm accidentali, tum substantiali destitutam: sed tanquam rem compositam, certis qualitatibus & accidentibus præditam, quibus contra formā ipsam, & nudam partis cujusq; crasin distinguatur: Ita absurdam quoq; de morbis formæ opinionem, é falsa ejusdem conceptione hauserunt: censentes, formam etiam aliquid corporeum esse, in re & parte similari, subtilius tamen aliquid & tenuius, magisq; divinum ac reconditum, quám sit crassa illa, corporea & palpabilis materia.

2. *Sic namq; totam Fernelius substantiam describit. Totius, inquit, substantiæ nomine, & spiritum insitum, & calorem divinum, & facultates, ipsamq; formam complector. Quasi tota rei alicujus substantia é quatuor diversißimis rebus composita sit & constituta: primúm é spiritu insito, ceu substantia elementari: deinde é divino calore, ceu substantia quadam cœlesti: tertió é facultatibus, & δυνάμεσι partium, tanquam accidentibus: & deniq; ex eo quod aliás physici formam appellant.* c.7.l.1.patholog.

3. *Nos*

3. *Nos tribus prioribus, utpote quæ ipsa minimé sunt substan tia, omißis, solam formam simplicem ac sinceram amplectimur quæ neq; spiritum, neq; calorem, neq; functiones, neq; ullum aliu accidens secum importat, & includit: ut quæ omnia ad materi consortium referri debeant. Præter illa enim omnia, quæ aliás i similari corpore apparent, est aliquid, quod omnium in materi præcedentium alterationum finis, omniumq; partis similaris ἐνέρ γειῶν & propriorum determinatio exsistit: quod materiam & crasin continendo, rem totam sustentat: á quo etiam res nomen su um & essentiam accipit, ut eo permanente, res quoq; permaneat eo veró sublato, res etiam tollatur: nec amplius veré, id quod an tea erat, dici poßit. Unde non immeritó tota rei substantia ap pellatur.*

4. *Quanquam utrumq; principium, materia puta & forma negatione quadam describatur (materia enim quiddam corpore omnibus tamen accidentibus vacans, esse intelligitur: forma simi liter negatione omnium, quæ per se rei similari inesse solent, defini tur) veré tamen aliquid sunt in re composita, nec imagination tantúm nostra & phantasia subsistunt: nec sic describi debent, qua materia quidem rei sit aliquid ipsius rei extra intellectum exsisten tis: forma autem sit tantúm illa ipsa definitio & quidditas re quæ intellectu percipitur.*

5. *Ab ipsa materia sejungitur forma: quód illa sit aliquid cor poreum, hæc veró non. Deinde materia δυνάμεως, forma actu & ἐντελεχείας rationem sustinet. Tum materia veré subjectum est, cúm accidentium & motionum, tum ipsius formæ: hæc veró ceu definitio quædam, caussa est certorum in materia accidentiū & ipsi materiæ inest, non tanquam accidens in subjecto, sed tan quam perfectio quædam illius, quæ definitione rei (é genere ac dif ferentijs conflata) in intellectu exprimitur.*

6. *E quibus liquet, formam & substantiam cujusq; partis si milari*

milaris in humano corpore, non esse externam illam circumscriptionem, vel quantitatis, vel qualitatum, vel aliorum accidentium; quæ in oculos sensusq; nostros incurrunt: sicuti Democritus formam hominis nil aliud esse, quám ejus figuram censuit: & Empedocles, formam naturamq; in rebus, crasi & mistione elementorum definivit.

Aristoteles c. 4. l. 1. de anima. c. 7. l. 1. metap. c. 1. l. 1. de ort. & int.

7. *Proinde, ut illorum accidentium, quæ κτ̀ φύσιν rei insunt aut inesse possunt, integritas & conseruatio non pertinet ad ipsam rei substantiam: ita neq; eorundem immutatio & deperditio ad substantiam rei debet revocari: quasi ipsamet forma labem & corruptionem quandam patiatur.*

8. *Poteſt quidem vel unum aliquod in parte accidens, propter caussas παρὰ φύσιν incidentes, insigniter immutari: ubi unus tantúm eſt morbus. Possunt etiam plura accidentia mirum in modum depravari: ubi plures connecti morbos certum eſt. Attamen neuter illorum substantiæ formæ vé dici morbus debet: quamvis periculosus, gravis & insolens nobis appareat: cúm vel seorsim ad morbum craseos aut organicum, vel conjunctim ad compositum ex utrisq; referri commodé queat.*

9. *Nihil enim prohibet, quó minús vel una aliqua similaris partis qualitas prima insigniter alteretur, vel á varijs παρὰ φύσιν caußis, varia quoq; partis accidentia organica, á naturali suo statu plurimúm recedant. Tunc sané (quoniam in levioribus dyscrasijs morbis vé organicis fieri id non solet) mirificus quidam, & toto genere præter naturam morbus in parte nobis esse videtur: quem, etiamsi non protinus ad aliquod notorum morborum genus revocare nobis liceat: revocare tamen illum, diligentiore animi mentisq; ratiocinatione præmissa, possumus.*

10. *Forma utiq; partis alicujus similaris, in certa & habili materiæ ejusdem crasi subsistit, & conservatur: quæ si leviter concutitur, forma tamen ipsa partis (ut quæ substantia sit, & propte-*

rea magis vel minus non admittat) labem nullam sustinet. Si verò adhuc magis crasis illa partis immutatur: tunc gravior sané affectus eam occupat: sed neq; is per se formam (quæ é contrarijs exemta, pati nequit) labefactat. Quód si é toto crasis in materia partis destruatur: tunc morbus non est, sed interitus: qui tamen & ipse non per se ad formam, ceu simplex principium, revocari debet, cúm totius potiús compositi sit proprius.

11. *Licet materia & forma in eo conveniunt, quód utraq; suapte natura, quatenus per se consideratur, sit* ἀπαθὴς, *& nec ortui, nec interitui, nec alijs perpeßionibus obnoxia: (sunt enim simplicia, quæ magis & minus, adeoq; omnem* ἀσυμμετρίαν *penitus excludunt) in eo tamen differunt, quód materia perpeßionibus, varijsq; alterationibus subijciatur, propter inhærentes sibi in composito qualitates, quarum caußá magis & minus recipit, atq;* ἀσυμμετρίαν *admittit: forma autem non solúm é sua natura affectiones & perpeßiones respuit: sed ijs etiam ne subijci quidem ullo modo potest.*

12. *Porró differunt in rebus mistis qualitatum exsuperantia, & ipsum temperamentum. Quo fit, ut sæpe res quædam easdem exsuperantes habeant qualitates: quæ tamen ipsæ, quia diversæ sunt, diversum omninó temperamentum habent. Et quia sic separari á se invicem possunt temperamentum & exsuperantia certæ qualitatis: liquet, fieri posse, ut alia sint, quæ vel conservare, vel destruere ac corrumpere temperamentum, aut certæ qualitatis exsuperantiam poßint.*

13. *Simile quidem conseruatur simili: & contrarium destruit contrarium. At agendi & patiendi vis, non tantúm exsuperantijs qualitatum primarum, sed in genere omnibus qualitatibus, quæ in rei temperamento reperiuntur, est concessa. Vt ergo naturalis calor conservatur calidis:* παρὰ φύσιν *aút si in parte similari fuerit, cõtrarijs destruitur: ita naturale partis temperamentum, rebus similem ser*

lem ferè temperiem habentibus conſervatur, contraria autem craſi præditis, deſtruitur ac corrumpitur.

14. *Similitudinem temperamentorum non eo modo definimus, quaſi talia partibus conſervandis ſint adhibenda, quæ ſimilem cum illis temperaturam obtineant: (cùm talis craſeων ſimilitudo nulla in rebus detur: utpote quæ tantum temperamentis, quantum formis, à ſe diſcrepent) ſed actione & paſſione: quia videlicet agentes partis conſervandæ qualitates, in agentes medicamentorum vel alimentorum qualitates agunt (ſingulæ in ſibi oppoſitas) & ſic illas vincere & ſuperare commodè valent: ſimiliter quòd patientes rerum adhibitarum qualitates, à patientibus partis conſeruandæ qualitatibus vinci facilè ac ſuperari ſe patiuntur.*

15. *Tali actione, in qua victoria eſt penes partem conſeruandam, temperamentum ejus conſervatur: cùm non ſolùm κατὰ φύσιν in ea exſuperans qualitas non frangatur, ſed etiam reliquæ qualitates primæ ac ſecundæ (quæ ad ejus temperamentum pertinent) cuſtodiantur. Quoniam enim ſingulæ partis conſervandæ qualitates, in ſibi oppoſitas medicamentorum vel alimentorum qualitates agunt, illasq́; vincunt ac ſuperant: fit, ut temperamentum ejus conſervetur, & nullam planè mutationem ſentiat: cujus privatione & negatione ſcilicet conſervatio exſiſtit.*

16. *Sin verò agentes partium noſtri corporis qualitates, in medicamentorum, vel rerum adhibendarum oppoſitas, non facilè agere poſſunt, ſed ab his potiùs ſuperantur: ac ſimiliter materiales medicamentorum & rerum adhibitarum qualitates, non vincuntur à materialibus partium qualitatibus, ſed illas vincunt & ſuperant: Tunc hujuſmodi victoriá contrarietatem rerum definimus: quárectè dicere licet, hæc vel illa medicamenta, κράσει ſeu totá ſubſtantiá partibus eſſe contraria, & ob id eas deſtruere ac corrumpere: ſicuti priora totá ſubſtantiá exſiſtebant ſimilia, partesq́; ipſas conſervabant.*

17. *Sed*

17. *Sed aliter excedentem tantùm in partibus qualitatem, si*
τὴν φύσιν fuerit, conservamus: aut, si eadem παρὰ φύσιν exsti-
terit, destruimus. Qualitas enim naturalis, in ὑγιεινῇ medicina
parte, similis qualitatis accessione conservatur, vel etiam augetur
& intenditur: unde vulgatum illud, simili simile conservari, mana-
vit. Excedens verò παρὰ φύσιν qualitas, in θεραπευτικῇ parte,
contrarijs destruitur: quâ ratione apud medicos celebre est, con-
aph. 22. sect. 2. *traria contrariorum esse remedia.*

18. *Insuper motiones & alterationes, quæ à qualitatibus exci*
tantur, & in certis rebus subjectis recipiuntur, aliæ subitò, confer
tim, & è toto fiunt: aliæ verò sensim, lentè, paullatim, & quasi pe
c. 6. l. de sensu. *partes ac vices, seu gradus, tempore etiam distinctos. Hac ration*
totam aquam simul, non unam ejus partem priùs, aliam posteriù
congelari experimur. Hypocaustum verò amplum partitè calefie
ri observamus: cùm primùm fornax ab igne incalescat, qui vici
num aërem calefacit, hic item proximum, donec toti spacio calo
sit impertitus.

19. *Hujus diversitatis alterationum caussa est, non tantùn*
τὸ πολὺ ἢ ὀλίγον rei mobilis: sed aliæ etiam caussæ in ipso moven
te assignari possunt. Aliás enim vis & efficacia ipsius major mi
norvé h. e. vehementior aut remissior deprehenditur: interdu
quoq; movendi virtus simplex & unica, aut composita & mult
plex exsistit.

20. *Si namq; mouentis caussæ magna vis exstiterit: tunc*
confestim patiens idoneum mouet & alterat: sicuti hoc in exsup
rantibus etiam sensilibus videre licet, quæ λόγον & ἁρμονία
τῶν αἰσθητηρίων subitò perimunt & destruunt. Simili ergo rati
ne vehementissimus rei moventis calor, aut intensum frigus, sub
tò, & confestim dyscrasiam frigidam aut calidam (& hinc etia
nonnunquam mortem) partibus nostris inducunt: quam remissi
calor, leviusvé frigus, non nisi longiore tempore, & per part

excita

*xcitare potuissent. Hoc etiam modo venena qualitatibus exce-
lentia, eorumq; alexipharmaca, differunt ab alijs caussis, qualita-
te sua remissiús nos moventibus & afficientibus.*

21. *Omnes autem alterationes, sive subitó, sive paullatim exsi-
stant, in eo conveniunt, quód moventium qualitas (cujus ratione
lteratio describitur) tam occulta, quám manifesta, in oppositam
ei mobilis qualitatem agit. Aut, si qualitati caussæ moventis, nul-
a speciatim in mobili qualitas opponatur: illa saltem in eam, quæ
roximé ad patiendum habilis est, agit: cúm agentes omnino cum
gentibus, similiter patientes cum patientibus, convenientiam
uandam habere videantur. Hinc occultæ & abstrusæ etiam mo-
entium qualitates, nostra in corpora (etiamsi his nulla qualitas,
n specie illis opposita, insit) agere possunt.*

22. *Proinde si qualitas mobilis minimum ad resistendum ha-
eat virium: sed qualitas caussæ moventis, sive manifesta sit, sive
cculta, vi polleat maxima: Tum subitó actione ista & passione
notio excitatur. Sin autem infirmior sit qualitatis moventis vis
& efficacia, sic ut remissiús in sibi oppositam rei mobilis qualita-
em agat: aut hæc plus ad resistendum habeat ponderis & momen-
i: tunc utiq; paullatim & per partes in mobili subjecto* κίνησις &
λλοίωσις *oboritur.*

23. *Quæ modó diximus de vehementia aut remissione qualita-
is moventis: eadem ad virtutem quoq; motricem simplicem & cō-
ositam transferri debent. Aliás namq; virtus caussæ moventis est
mplex: ut cúm id, quod corpori nostro occurrit, unica qualitate
incente, calore nimirum aut frigore, in nos agit: & vicißim, una
olúm in corpore nostro qualitas opposita, ab eadem patitur. Tunc
nim, cæteris paribus, lenté & paullatim corpus nostrum affici-
ur & alteratur.*

24. *Interdum veró movens caussa, quæ parti alicui incidit,
omposita est, & multas ad movendum vires in se continet: ut si*

aër non solúm caussá caloris, sed etiam ratione humiditatis, imo etiam propter malignā quandam & pestilentem, qua pollutus est, qualitatem, corpus nostrum afficit. Tunc profectó (si hujusmodi movens, respectu omnium suarum virium, excellentem & æqualem habeat movendi potentiam: ei veró minimúm corpus nostrum resistere valeat) subitó excitatur ἀλλοίωσις, quá nostrum corpus destruitur. Sic enim venena reperiuntur, quæ subitó nos inficiunt & interimunt: quibus opponuntur alexipharmaca, quæ subitó á qualitatibus corporis nostri oppositis vincuntur & superantur.

25. Si remissior sit hujusmodi caussæ mouentis efficacia, & ipsius vires non æqualem ad movendum potentiam habeant: aut illi pars nostri corporis magis resistere valeat: Tunc utiq; tardiús & non tam citó alteratio in eadem excitatur. Qua ratione venena quædam, prioribus quasi opposita, non subitó, sed longiore omnino tempore & paullatim nos enecant atq; conficiunt.

26. Cæterúm his principiorum loco præsuppositis, antequam argumentorū, quæ pro totius substantiæ morbis afferuntur, confutationem suscipiamus, distinctio hæc, é sententia recentiorum observanda: Quód nimirum proprij & peculiares formæ morbi, á vitijs materiæ aut craseωs, non tantúm ratione, sed etiam subjecto sint separabiles: cúm morbi materiæ aut craseωs, non necessarió morbum formæ conjunctum habeant: nec morbus formæ, vitia materiæ aut temperamenti præsupponat: sed seorsim tria isthæc morborum genera consistere poßint. Et licet ita interdum coincidant, ut una eademq; pars non dyscrasiá tantúm laboret, sed etiam materiæ formæq; morbo conflictetur: vitium tamen formæ proprium á reliquis omnino distinguendum fuerit: quoniam & peculiari ratione partis ἐνέργειαν labefactat, & diversum á reliquis duobus curandi modum requirit.

27. Primúm (ajunt adversarij) rationi consentaneum videtur,

tur, ut formæ proprios morbos constituamus: quoniam ipsa etiam forma naturã partis complet, imò sola perfectio & integritas est, qua res unaquæque consistit: (materia .n. & crasis, quæ ipsa quoque in parte similari reperiuntur, longè ignobiliores sunt, cùm essentiam rei non constituant) Vnde si caussæ πᾳρὰ φύσιν *incidentes, vehementiùs hanc affligunt & dimovent: certè decessio talis, meritò totius substantiæ morbus appellari debet: quoniam res ipsa, & pars similaris tota continuò frangitur & immutatur: quod non ita evidenter fieri solet, si materia solùm aut temperamentum ejusdem de naturali suo statu decidit.*

28. *Aliàs Aristoteles dicit, principijs immutatis, insignem mutationem consequi: quæ non eveniat, si leviora quædam mutationem sustineant. Veluti si quid in clavo intempestivè & importunè cõmutatur, magna sequitur in prora mutatio. At formã partis, qua substantia ipsius consistit, principium esse: non solùm è philosophia, sed etiã ex ijs, quæ paullò suprà de forma diximus, est manifestum.* c. 2. l. 8. hist. c. 2. l. 1. gen. anim. c. 4. l. 3. de part. c. 5. l. de motu animal.

29. *Iam quòd longè graviores insignioresque mutationes & morbi accidant partibus similaribus, si ipsamet forma illarum periclitetur, quàm si sola crasis aut materia earum perpessionem sentiat: ipsa etiam magistra rerum experientia testatur: quà constat, morbos illos totius substantiæ periculosos admodum esse, & citius mortem interitumque afferre, quàm reliqua crasews aut materiæ vitia ac* παθήματα.

30. *Ac sicuti materiæ & crasews vitia aliàs leviora sunt, quæ interitum non afferunt, sed morbo tantùm partem affligunt: aliàs autem vehementia admodum, quibus mors partis caussatur: Ita etiam motus isti* πᾳρὰ φύσιν, *qui primùm & per se ipsam formam occupant, duplices sunt: perfectio enim ac integritas, qua res unaquæque consistit, aliàs è toto immutatur, & de perfectione sua decedit, ubi morbus non est, sed perfecta consummataque ejus corruptio sive interitus.*

31. *Quando autem decessio illa integritatis rei de optimo statu nondum plané est confirmata (veluti si quis fundamentum domus concutiat quidem, ut domus ruinam minetur & tremat: non veró plané illud demoliatur, ut subitó domus concidat & collabatur) tunc sané decessio ista ab optimo statu, substantiæ morbus & corruptela, non veró (quoniam ultimum terminum non attigit) ipse interitus & omnimoda corruptio seu mors appellari solet. Hinc gangræna morbus substantiæ appellari potest, cúm sit imperfecta corruptio substantiæ: sphacelus veró interitus, cúm substantiæ sit corruptio, ad exitum iam deducta.*

32. *Et quia morbus totius substantiæ, secundùm Fernelium, est corruptio imperfecta, hæc veró vel cum putredine, vel sine putredine esse potest: Ideo morborum totius substantiæ duæ generales sunt & communissimæ differentiæ, nempe Corruptio simplex, & Putredo: ad quas reliquæ, á caussis efficientibus petitæ differentiæ, revocari commodé possunt.*

33. *Forma cujusq; rei substantialis, est quidem principium, sed non tale, quale sunt testes, cor, aut reliqua ejus generis composita, de quibus locutus est Aristoteles in locis antea citatis: nec est tale aliquid* ὑλικὸν, *cui tota rei substantia innititur, tanquam domus fundamento, aut clavo prora: sed simplex est principium, quod, ob naturam omnis mistionis expertem, nec intendi potest, nec remitti. Sicut igitur ipsa forma nullam prorsus mutationem sustinere potest: sic neq; ea ratione causa efficitur mutationis & affectionis, vel minimæ, in re parte vé illa, cujus principium & forma exsistit: contrá quám se res habet in alijs principijs, quæ ex Aristotele sunt prolata.*

34. *Deinde, ut aliquid capax sit &* δεκτικὸν *sanitatis vel morbi, non est per se caussa nobilius aut ignobilibus, quod in parte similari reperitur: sed* συμμετρία *vel* ἀσυμμετρία *in corpore tali, quod animatam* ἐνέργειαν *exercere potest. Quare, ut maximé*

præ-

ræcipuum & præclarißimum in parte ſimilari ſit ipſa forma, quæ
ateriam & craſin ejuſdem longo poſt ſe intervallo relinquit: non
amen rite inde concluditur, ſi poſteriora hæc, ceu res levioris mo-
enti, ſanitatem & ægritudinem admittunt, ideo multó magis his
abitibus ipſam formam, ceu eminentius principium, obnoxiam
re.

35. Temperamentum enim (ſecundo modo) & materia (quar-
modo per ſe) συμμετρίαν & ἀσυμμετρίαν recipiunt: unde, pro-
ter illam quidem, ſanitatem: propter hanc veró, omnis generis
orbos & affectiones admittunt. Forma autem omnino & συμμ-
ετρίαν & ἀσυμμετρίαν excludit: cúm ſit aliquid prorſus indivi-
uum, & ὅλως ὅλον, cui nulla intenſio aut remißio aſſcribi poteſt.

36. E quo ſequitur, Fernelium non recté diſtinxiſſe corruptio-
em & interitum partis ab ejuſdem morbo, quem totius ſubſtan-
æ appellat: quód interitus perfecta ſit formæ deſtructio, morbus
utem ejuſdem diminutio ſolúm & imperfecta labefactatio. Non
im forma ſic é parte de naturali ſuo ſtatu decedere, & alia é par-
manere poteſt: ſed ſimpliciter vel ſtatum ſuum naturalem inte-
é retinet, vel é toto amittit: quemadmodum & punctum vel é
to attingimus, vel omnino ab ejuſdem contactu aberramus, ut
icubi ſcribit philoſophus.

37. Motiones etiam illæ, quibus forma vel ad naturalem ſta-
paullatim transfertur, ſic, ut antea non exſiſtens, ſubitó eſſe in-
iat (quod ſcilicet fit per rei generationem) vel quibus de natu-
li ſtatu paullatim deturbatur, ut ipſa antea exſiſtens, ſubitó póſt
e deſinat: illæ, inquam, motiones formam non contingunt, ſed ma-
riæ ſunt duntaxat præparationes & ἀλλοιώσεις, γένεσιν vel
θορὰν præcedentes.

38. Atque talium alterationum & præparationum materiæ,
uoad introducendam formam adhuc reſpiciunt, finis & extre-
um eſt ipſa forma. Reliquarum alterationum, quæ, formá cor-

 pori jam

pori jam inductá, in materia ejus oboriuntur, si naturales sint, finis est habitus ille, qui sanitas dicitur: si præter naturam exsistant, at nondum tales quæ rei substantiam penitus dissolvant, finis est morbus: sin formam prorsus excutiant, interitus & corruptio.

39. *Sicuti alterationes istæ παρὰ φύσιν, quæ in materia similaris partis oboriuntur, aliæ vehementiores sunt, quibus plus inest virium mutandi, aliæ leviores, quibus minus: Sic habitus etiam seu διαθέσεις morbidæ, quæ illas finiunt & determinant, aliæ graviores, aliæ leviores exsistunt. Unde etiam accidit, morbos alios citiús interitum afferre, magisq; periculosos esse, alios veró minus.*

40. *Cujuscunq; autem sint modi & conditionis, cúm alterationes ipsæ παρὰ φύσιν, tum earum διαθέσεις, tanquam fines & ἔσχατα: certé subjectum illarum non est, nisi materia cum temperamento: & nequaquam forma, quæ ab ijs labefactari nullo modo potest. Quemadmodum neq; clarissimum solis lumen per se alterari aut contaminari potest: etiamsi aër, in quo solis lumen resplendet, multis sit corruptus & inquinatus, cúm simplicibus tum malignis qualitatibus.*

41. *Deinde recentioribus medicis necessarium esse videtur si simplices quatuor elementorum qualitates viribus præditæ sunt rerum formas atq; substantias multó præstantioribus excellere. Et sic statuunt partis formam suis quibusdam peculiaribus viribus ceu dotibus quibusdam, insignitam esse: quæ tam á temperamento non prodierint, quám ipsa etiam forma, non á temperamento, & qualitatibus elementorum, sed á diviniore principio (nimirum semine, aut ipso potius cœlesti corpore, ut opinantur) suam traxerit originem.*

42. *Hinc Fernelius in parte similari tria actionum genera statuit: actiones scilicet materiæ, craseως, & ipsius formæ. Et singula hæc genera ἐνεργειῶν, primúm & per se proprijs suis morbis lædi ac diminui credit: materiæ scilicet actiones, á morbi*

materia

nateriæ: craseως, á dyscrasijs: formæ deniq; ἐνέργειας, á morbis to-
ius substantiæ. Quamvis interim ex accidente cujuslibet illorum
rium gravioribus vitijs, alterius quoq; actiones perturbari posse,
ion it inficias.

43. Missis in præsentia materiæ & temperamenti actionibus
(ut quæ é præcedente nostra disputatione cognosci possint) formæ
ἐνέργειας constituunt, nutrimenti attractiones, retentiones conco-
tiones, & recrementorum expulsiones: suas singulis partibus simi-
aribus proprias. Vt enim struthiocamelus non elementorum calo-
e, nō insito temperamēto, sed totius essentiæ naturá ferrū cōcoquit,
uod leo, animal longé calidius, conficere nequit: ita etiam (ex illo-
um sententia) quæcunq; in nobis sunt partes, coctionem, nutritio-
em, & harum administras functiones, quemadmodum sensum
uoq; ac motum, vi totius, substantiæ obeunt & exercent.

44. Et, cúm tria sint ἐνεργειῶν in humano corpore genera:
ctiones nimirum naturales, sensitivæ, & practicæ: hæc veró omnia
ut recentioribus illis placet) á forma promanent: Vtiq; omnium
ἐνεργειῶν forma erit caussa: & nullus communissimis naturæ in-
rumentis, primis videlicet qualitatibus, locus relinquetur: qui-
us tamen omnes magno in mundo effectus passim in philosophia
esoluit, & explicat Aristoteles.

45. Verúmenimveró non omnis penitus vis, agendiq; facultas
ualitatibus adimi videtur. Etsi enim hæ non principaliter, ut
orma: attamen ut συναίτια, ἐνέργειας producere dicuntur. Quem-
dmodum etiam videmus, ab operibus artificiosis non excludi in-
rumenta, aut qualitates, quibus artifices ad effectum producen-
um utuntur: etiamsi ipsum artificem per se & primarió artificio-
um opus efficere dicamus.

46. Sed inter utriusq; generis effectus, imó inter ipsum artifi-
em & formam, ceu naturam, hoc est discrimen: quód artifex
pse per se, distinctam á qualitatum aut instrumentorum motu

exercet

exercet ἐνέργειαν, qualitates miſcendo & contemperando, ac inſtrumenta ſecundum artis ſuæ præſcriptum mouendo atq; tractando. Forma autem in partibus ne hoc quidem modo operi manus ammovet, & actuoſa exſiſtit: cúm etiam χαλεπὸν ſit πλάσαι, quomodo ipſa per ſe forma aliquid agat.

47. Fingere autem formam peculiares quaſdam facultates cœlitus quaſi in corpus ſecum importare, quibus certas in partibus ſimilaribus actiones obeat: perinde eſt, ac ſi quis ſtatuat, formam mercatorem aliquem eſſe, qui, varijs pretioſis gemmis & auro onuſtus, ad nundinas Francofurtenſes proficiſcatur, & omnia illa ſecum deferat, nec ea imponat aſinis ſuis, aut vehenda equis committat. Sané, quá id facilitate ſimpliciter aſſeritur: eádem quoque ſimpliciter refutari poteſt.

48. Neq; ipſæ qualitates vires alias habent congenitas, præter primas, quibus definiuntur: reliquæ etenim facultates é primarum miſtione exſurgunt & excitantur. Forma autem, ceu ſimplex principium, neq; cum materia ſua, neq; cum qualitatibus huic inhærentibus miſceri poteſt. Vnde, ex adventu formæ, nullæ de novo in corpus facultates inferuntur: neq; forma in ſe nobiles & ἀῤῥήτους δυνάμεις habet reconditas: quemadmodum aliás rebus quibuſdam miſtis, etiam minimis, vires tamen ineſſe maximas conſpicimus.

Gal. l. de ſem. l. 3. & 6. de loc. aff.

49. Præterea ferrum exterere ſtruthiocamelum, quod ne le[o] quidem calidiſſimus conficere poßit: non evincit ἐνέργειαν illa[m] ab ipſa forma excitari. Non minus enim proprio temperament[o] ſtruthiocamelus ferrum coquit, quám homo panem, equus fœnu[m] aſinus ſarmenta, gallinæ araneas & vermes. Deinde, leo & ſtru[]thiocamelus tam temperamento, quám forma differunt. Tum, lic[et] calor certus, in tali temperamento aliquid conficere nequeat: n[on] tamen abſurdum eſt, vel ſimilem, vel etiam remiſſiorem calore[m] in alio temperamento id coquere poſſe: præſertim, cúm certæ qu[a]lita[tes]

litatis exsuperantiam, totumq; temperamentum, haud idem esse, supra ostenderimus.

50. *Quod si naturales similarium partium actiones, temperamenti mutatione lædi, aut rursus alijs crasibus juvari possunt: (quemadmodum hoc fieri Galenus docet) necessarió certé á temperamentis ejusmodi actiones, & non ab ipsis formis prodierunt: aliás enim mutatio craseωs naturales illas ἐνέργειας non immutaret, nisi admodum valida esset & excellens. Quód autem sensitivæ & practicæ quoq; ἐνέργειαι beneficio craseωs illarum partium exerceantur, plurimis in locis docet Aristoteles.* l. 3. de causs. sympt.

51. *Deniq; á diversitate caussarum alterantium, & ipsa curandi ratione, formæ morbi propugnari solent. Si enim sunt lædentia, quæ á tota substantia lædere possunt: certé læsiones etiam, id est, morbi totius substantiæ esse videntur. Talia veró lædentia in rerum natura exsistere, é Galeno confirmatur: qui alicubi qualitates alienas virtutem dissolvere asserit. Hujusmodi ergo alterantia, ut á tota substantia alterant: ita morbum etiam totius substantiæ, nempe virtutis dissolutionem, & formæ corruptelam, inferunt.* c. 2. l. 2. ad Glauc.

52. *Et alibi medicamenta idem autor sic distinguit: quód alia sint, quæ alterent qualitate vel simplici, vel composita, alia veró totá substantiá: ad quam posteriorem classem omnia lethalia & deleteria, item alexiteria & purgantia, atq; etiam quædam attrahentia refert. Quod si ergo (inquit Argenterius) medicamenta nonnulla tradit Galenus, quæ á tota substantia, seu tota natura (non ob suas evidentes qualitates) corporis similaris mala propellunt: cur non eodem quoq; in corpore mala statueremus, quibus illa mederi poßint & soleant? Aliás enim frustra erit excogitatum, alterius hæc esse naturæ, quám ea, quorum effectus ad manifestas, primasq; qualitates reducuntur.* c. 1. l. 5. simp.

53. *Nos, licet formæ morbos omnino negemus: distinctionem tamen medicamentorum Galeni haudquaquam vanam esse arbitramur.*

tramur. Per primas enim qualitates certarum tantúm primarũ qualitatum exsuperantiæ: per totam veró substantiam, cúm primæ, tum secundæ qualitates, quæ in temperamento materiæ rei insunt, intelliguntur. Actio igitur, quæ ex omnibus craseωs qualitatibus prodit, á tota provenire dicitur substantia: quoniam scilicet οὐσία *rei nihil aliud, quám ipsa temperatura, Galeno & alijs medicis esse videtur.*

54. *Interdum á tota substantia quædam agere dicuntur: non quód omnes qualitates in oppositas mobilis qualitates agant: sed quód é commistione primarum & secundarum qualitatum, seu toto rei illius temperamento, certa quædam & mirifica qualitas emerserit, quæ huic soli, nulliq; alij rei conveniat: cúm videlicet nulla etiam alia res præter unicam illam, ejusmodi qualitatum omnium in materia temperiem é toto sit sortita. Huc proinde omnes* ἰδιοσυγκρασίαι *reuocandæ sunt: quibus res non minus, quám ipsis formis substantialibus, dissident.*

com. 4. l. 2. de nat. hum. 55. *Quod Galenus quodam in loco scribit, morbidam illam aëris excretionem, quam communem popularium morborum caussam constituit Hippocrates, nihil aliud esse quám exhalationem quæ proprietate totius substantiæ potius, quám simplici qualitate corpora infestet: (unde & alibi, aërem non primis tantúm qualitatibus, sed in tota substantia alterari, ait) id non evincit, ista protinus ab ipsa forma evenire: cúm propter insignem quandam nobisq; occultam qualitatem, é primarum crasi in ipso aëre excitatam fieri possint.* (c. 85. art. par.)

56. *Neq; enim tenuitas solúm, crassities, durities, mollities, & reliquæ secundæ nobis cognitæ qualitates, illarum mistione nascuntur: sed plures aliæ occultæ & ineffabiles inde exsistunt: quarum aliæ simpliciter & paullatim, aliæ autem maligné ac subitó patientia corpora alterare, & afficere possunt. Vnde, quod ad aërem attinet, libenter sané concedimus illum interdum á caussis*

παρὰ φύσ

ρὰ φύσιν, grauiter admodum alterari, & malignas qualitates oncipere: qua ratione postea νοσόδρα illa ἀπόκρισις, mirabili modo orpora nostra afficere queat: quemadmodũ humores etiã ipsi, in nostro corpore cõtenti, mirabiles corruptionũ species cõcipere possunt.

57. *Sed hæc, ut vera sint, non tamen ad aëris vel humorum formam pertinent. Aër siquidem non ratione formæ suæ mutatur (aliás aêr esse desineret) sed tantúm quoad crasin, quandam sustinet affectionem: & sic temperamenti affecti ratione, similiter corporis nostri solam crasin, non veró ipsam formam primúm & per se labefactat.*

58. *Hac distinctione animadversa: sequens etiam Fernelij argumentum dissolvi potest facilimé. Is enim ea, quæ á tota agunt substantia, non in corporis nostri qualitates, sed in ipsam substantiam, primúm & per se agere statuit. Cúm enim actio & paßio tantúm sint inter contraria, sub eodem genere posita: qualitates autem substantijs non repugnent: Colligit, substantiam in qualitates primúm & per se agere non posse, nec contrá: sed, ut qualitates solas qualitates afficiunt, ita totam quoq; substantiam duntaxat corporis nostri substantiam afficere.*

59. *Asserimus namq; & ea, quæ ab universa substantia agere dicuntur, causßá qualitatum agere: nec ipsam corporis nostri formam & propriam substantiam, sed contrarié sibi oppositas (aut certé vicinas) qualitates, oppugnare. Quomodo enim substantiæ, quæ contrarietatem nullam admittunt, in se invicem agere poterunt? Duóne contrariorum agentium & patientium genera constituenda erunt, substantiarum alterum, alterum veró qualitatum? Sané nimium mollis hæc & ad libidinem conficta videtur opinio: cúm philosophi quivis præstantißimi solis qualitatibus, ceu communibus naturæ instrumentis, omnem agendi vim & contrarietatem asscribant: & substantias, quatenus substantiæ sunt, nec agere nec pati á se invicem posse, doceant.*

 60. *Quod*

60. Quod si ergo nulla sunt, quæ tota substantia (prouti no- veré & proprié totam substantiam & formam cum philosophi- accipimus) nos offendunt: (sicuti nulla talia esse, satis est osten- sum) sequitur profectó, nunquam corporis nostri totam substanti- mutari: neq; in nobis, tum Hippocratis, tum Galeni sententiá, quo- dam totius substantiæ morbos generari.

61. Porró Fernelius morbum totius substantiæ, qui putredi- nem junctam habet, sic etiam é curandi diversitate, ab intemperie- bus sejungere conatur. Longé enim aliter (inquit) intemperien- quæ sine putredine est, quám quæ sociam habet putredinem, cura- re oportet. Cúm namq; in ardente febre humores computruisse di- cimus: non solúm intelligimus illos vehementer incaluisse, ut solo a- curationem refrigerio sit opus: sed præter calorem aliud vitium, ia- que gravius, animo concipimus, quod solis refrigerantibus emen- dari non potest, sed vacuari indiget, & é corpore procul aman- c. 89. art. par. *dari. Quo nomine Galenus etiam duo præcipua curationis febriun- putridarum capita, κένωσιν nimirum & ἀλλοίωσιν, describit.*

62. In partibus singulis, intemperiei atq; putredinis conspe- ctius sese offert discrimen. Nemo quippe pulmones, lienem, vel je- cur incaluisse, idem esse dicat, atq; computruisse: cúm intemperat- illa minimé, putrida veró, facilé oculorũ judicio in dissecto cadav- re animadvertere liceat. Aliam ergo in priore, & aliã in posterio- re casu curandi rationem instituimus. Veluti etiam membrum in- flammatum refrigerando persanamus: putridum & sphacelatun- non item, sed præcidendum id exstirpandumq; est: nam omnin- præter naturam cúm sit, sese auferendum indicat.

63. Similiter (inquit Argenterius) contra febres pestilentes- morbum gallicum, & alios qui maligni morbi dicuntur, quos iten- venena toto genere lethalia concitant: non calidis, frigidis, humi- dis, & siccis, sed ijs quæ totá agunt substantiá pugnamus. Sicuti re- liquos etiam totius substantiæ morbos, sine putredine exsistentes- aliter

liter quàm simplices dyscrasias curamus: quod in singulis per indu-
ionem facilè posset confirmari.

64. *Veruntamen, quod ad putredinem, aut aliam quamcunq; umorum corruptionem, quæ cum morbis intemperiei nonnunuam copulatur, attinet: dicimus, illā non tam morbum esse, quàm ausam morbi & intemperiei, sicuti etiam quandoq; ejusdem symtoma. Unde, quemadmodum in alijs morbis manifestis, qui cum is caußis consistunt, alia sunt adhibenda morbis, & alia caußis: ec tamen caussæ pro peculiari specie morbi habentur: Ita etiam, si utredo, aut quævis alia corruptio fuerit in humoribus (ut in feribus putridis) alia putredini, tanquam caussæ, alia autem calo i febrili, tanquam morbo, conveniunt, ut Galenus docet.* l. 11. meth.

65. *Eadem est ratio putredinis illius, quæ cum intemperie solias partes, aut viscera interdum occupat: ubi similiter putredo on sustinet rationem morbi, sed vel est caussa continens & fovens orbum, vel certè ejus effectus & symptoma. Sic, quòd aliter mērum inflammatum, nimirum refrigerando: & aliter sphacelo aut utredine jam corruptum, resecando scilicet, persanamus: id non vincit sphacelum aut putredinem totius esse substantiæ morbum: ed hoc tantùm colligitur, (quod in controversia positum minimè st) aliter atq; aliter utriusq; generis vitia esse curanda.*

66. *Pariter ad malignos, pestilentes, & venenatos morbos, failis est responsio: nimirum hoc tantùm concludi, singulos morbos antùm suis contrarijs, at non indifferenter quibuslibet, propulsai. Quoniam enim tales morbi non simpliciter, è calido, frigido, huido, & sicco, sed ex occultis quibusdam, singularibus, & indiviuis qualitatibus (quæ ob id à tota substantia esse dicuntur) ortū abent: ideo etiam similibus duntaxat contrarijs, (nempe occultis, & experientiâ solâ cognitis qualitatibus: non verò simplici calido, rigido, humido, aut sicco) fugari possunt.*

67. *Quæ jam de ratione curandi morbos formæ cum putredine,*

 dixi-

diximus: eadem suo modo, ad alteram istorum morborum differentiam (quæ morbos formæ, sine putredine exsistentes, ut spiritus innati dissolutionem, nativi caloris exstinctionem &c. complectitur) accommodanda sunt. Nam & hi aliter quandoq; curantur, quám morbi manifesti: non tamen ob id totius substantiæ sunt morbi: sed ad temperamentum referri possunt, vel ad morborum caussas atq; symptomata: vel sané affectus complicati cum alijs affectibus, caußis atq; symptomatis, exsistunt.

Ανακεφαλαίωσις.

68. Morbi igitur totius substantiæ dicuntur, vel quia sunt mirabiles, insolentes, & admodum tetrici, variamq; speciem exhibent: aut quia subitó, non lenté & paullatim nos conficiunt: aut quia singularibus tantúm & appropriatis medicamentis curari solent. Verumtamen etiamsi cuncta hæc vera sint: non tamen inde efficitur, quód substantiæ debeant morbi appellari: cúm illorũ omnium, ex ijs quæ hactenus diximus, rationes reddere poßimus: adeó ut necesse non sit, ob eorum explicationem, philosophiæ fundamenta concutere, ipsamq; rei formam, quæ simplex & sincerum est principium, nescio quibus mutationibus, tanquã chamæleontem quendam, subijcere. Primum enim (ut suprá docuimus) ob immutationem variorum partis accidentium, quæ ad formam non pertinent, evenit. Alterum interdum propter vehementiam, aut compositionem caussæ moventis, contingit. Postremum propter curandi legem, á natura institutam, accidit: appropriata namq; medicamenta occultos depellunt morbos, quoniam toto his temperamento adversantur. Et sic nulli prorsus formæ morbi exsistunt: quod hactenus nobis fuit demonstrandum.

FINIS.